

Mauri Panhelainen

KORKEAKOULUT MARKKINOILLA

Viime aikojen tärkein muutos ammattikorkeakoulujen kannalta on korkeakoulututkintojen keskinäinen rinnastaminen, joka on nyt saatu AMK-lain tarkistamisen myötä. Vuosikausien epämääräisen tilanteen ja temppuilun jälkeen Suomessakin tunnustettiin, että duaalijärjestelmässä eri sektoreiden korkeakoulututkinnot ovat niiden antaman muodollisen pätevyyden puolesta samantasoisia (ja samalla teoria/käytäntösuuntautumiseltaan erilaisia). Sekä samantasoisuutta että erilaisuutta pitää huolellisesti jatkossa vaalia – eikä se estä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen järkevää yhteistyötä. Siihen eivät kuitenkaan kuulu suorat putket AMK-opinnoista maisteriohjelmiin. Ne lyövät korvalle mm. omaleimaisten kk-sektoreiden säilymistä ja ihmisten työurien pidentämistavoitetta.

Miksi tutkintojen rinnastamista piti odottaa yli vuosikymmen? Se on niin hyvä kysymys, että siihen voi keksiä monenlaisia vastauksia. Tai lisää kysymyksiä. Eikö ymmärrys riittänyt? Monia argumentoivia puheenvuoroja toki käytettiin jo 1990-luvulla, mutta tuloksetta. Puuttuiko näkemystä vai poliittista rohkeutta? Eduskuntahan on väärällään kansanedustajia, jotka istuvat vaalipiirissään toimivien ammattikorkeakoulujen hallituksissa. Valaisiko ammattikorkeakoulun johto riittävästi heidän horisonttiaan tässä asiassa? Jokainen rehtori tietää, mitä tuli tehdyksi ja oliko se riittävä. Onko yliopistojen aseman julkinen kriittinen arviointi poliittinen ja kannatusriski kansanedustajalle? Vaaleja on aina tulossa, eikä yhdenkään äänestäjänsä soisi katoavan. Kysymyksiä riittää, vastauksia vähemmän.

Osan tapahtuneesta vääryydestä voi vielä oikaista. Aikaisemmin AMK-tutkintonsa suosittaneiden kannalta on tärkeää, että sekä kotimaisilla että kansainvälisillä työmarkkinoilla vastaavuusperiaate realisoituu laajasti. On oikeus ja kohtuus, että uusimman lakimuutoksen jälkeen myös aikaisemmin suoritettujen AMK-tutkintojen antama pätevyys rinnastetaan jäännöksettömästi yliopistosektorin tutkintoihin. Tämä koskee aika monia nuoria ja vähän vanhempiakin työelämän ammattilaisia: suomalaisissa ammattikorkeakoulussa AMK-tutkinnon suorittaneita on runsaasti, heitä lasketaan jo sadoin tuhansin. Pykälänikkareilla lienee töitä laki- ja asetusmuutosten parissa.

Yliopistojen aseman muutos näkyy juuri nyt terävimmän siinä, että lonkeronsa kaikkialle tunkevan markkinayhteiskunnan uusin aalto hyökyy yliopistoihin. Parhaillaan ne keräävät vahvasti kampanjoiden uuden asemansa edellyttämää peruspääomaansa markkinoilta. Koska elinkeinoelämä tuntee kaksi säätiöyliopistoa muita enemmän omikseen, ne ovat puhdistamassa rahoituspokerin pelipöydän. Väitetään, että Aalto-yliopistolla on jo kasassa 150

miljoonaa ja Tampereen teknillisellä yliopistolla 35 miljoonaa yksityistä lahjoituspääomaa. Maakuntien vanhoille yliopistoille jää talouden alamäessä vain rippeitä. Niiden keräystavoitteet ja samalla saavutukset on laskettavissa murto-osina verrattuna säätiöyliopistoihin. Silti erot niiden välilläkin ovat yllättävä suuret: keskisessä Suomessa toimivan kahden monialaisen yliopiston keräystavoitteet voivat poiketa toisistaan kymmenkertaisesti (10 miljoonaa vs. yksi miljoona euroa).

Toistaiseksi korkeakoulujen rahoitus on pääosiltaan edelleen julkista. Yksityistä pääomaa kootaan lisärahoitukseksi, mutta sillä samalla oikeutetaan uudessa lainsäädännössä yliopiston ylimmän päätösvallan radikaali jakaminen yliopiston ulkopuolelta tuleville hallituksen jäsenille. Markkinasuuntautunut linjanvalinta on korkeakoulupolitiikassa periaatteelliselta kannalta suuri, vaikkakin säätiöyliopistoja lukuun ottamatta käytännön vaikutuksiltaan vielä aika pieni.

Linjanmuutoksen periaatteellista merkitystä korostaa kuitenkin lailla säädetty verohelpotuslinja, jonka avulla houkutellessa yksittäisiä työelämän ammattilaisia "kotiyliopiston" tukirahoittajiksi. Pienikin raha tuntuu kelpaavaan, mutta erityisesti on säädetty bonuksia suuremmille lahjoituksille. Yli 850 euroa lahjoittaneet henkilöt pääsevät verovähennysten piiriin ja yli 20 000 euroa uhraavat saavat nimensä "kunnialaattaan" yliopiston seinälle. Lahjoittajien nimi luvataan julkaista verkkosivuilla ja jopa sanomalehdessä. Yrityksillä rima on korkeammalla: nimi kaiverretaan laattaan, kun yritys lahjoittaa yli 100 000 euroa.

Uusi yliopistolainsäädäntö ja siitä seuranneet muutokset ovat poliittisia linjavalintoja. Ne eivät ole syntyneet sattumalta, irrallisina yhteiskuntamallimme muusta kehityksestä. Ne edustavat uutta korkeakoulupolitiikkaa, jota yliopistot toteuttavat hieman eri tavoin omista tavoitteistaan ja omasta toimintaympäristöstään käsin. Jotakin olennaista on peruuttamattomasti muuttunut. Nähtäväksi jää, mihin linjanveto lopulta johtaa. Pyrkiikö valtio pitkällä tähtäyksellä myös korkeakoulujen rahoituksessa vähemmistöosakkaaksi?

Kysyä myös sopii, miten muutos vaikuttaa ammattikorkeakouluihin, jotka ovat rajassa rahoituskilvassa jäämässä huutolaispojan asemaan. Niiden perusrahoitusta tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa ei ole vielä järjestetty. Tässä asiassa näkyvä päättäjien välttely ja väistely viittaa siihen, että kielteinen kanta on vahva ja laajalle levinnyt, vaikkei sitä haluta sanoa ääneen. Ilmeistä on, että uudet voimavarat on päätetty keskittää yliopistoihin. Miten ammattikorkeakoulujen asema aluetoimijana muuttuu kun innovaatioiden tuottamisessa 99 munaa sadasta laitetaan yliopistokoriin?

Jokin aika sitten kerrottiin, että yliopistojen hallitusten vastavalitut ulkopuoliset jäsenet vannoivat TV-uutisten kyselyssä, että he eivät aio vaikuttaa yliopistojen päätöksiin työelämän tarpeista käsin. Akateemiset kriteerit ja yliopiston omat tarpeet ovat jatkossakin etusijalla. Tuskin monikaan silmäluomi värähti, vaikka uutinen oli outouden huippu: koko

yliopistoreformihan lähti siitä, että ulkopuolisen yhteiskunnan vaikutusta lisätään yliopistoissa. Oliko jollakin nyt sormet ristissä selän takana vai nuttu kääntynyt perin juurin nurinpäin?

Ammattikorkeakoululle tarjotaan perusvoimavarojen vahvistamisen sijasta entistä tiiviimpää yhteistyötä ja verkottumista, mutta myös lisää rakennereformia. AMK-verkon järjestelyssä ollaan joiltakin osin yrittämässä järjettömiä malleja: pyritään kahden tai kolmen ammattikorkeakoulun yhdistämiseen, jotka sijaitsevat oman maakuntansa keskuksessa kymmenien tai satojen kilometrin päässä toisistaan. Näin uskotaan ratkaistavan rakenteellisia ongelmia. Uskokoon ken haluaa.

Parempi rakentaa siltoja kuin pystyttää seiniä, sanoo afrikkalainen sananlasku. Keinotekoiset jättifuusiot eivät nosta opetuksen laatutasoa, eivätkä automaattisesti paranna tutkimus- ja kehitystyön asiantuntemusta. Rakenteellisen kehittämisen joustavat vaihtoehdot ovat unohtumassa. Eivätkö juuri joustavat yhteistyömallit ja kehittyvä työnjako ammattikorkeakoulujen kesken johda tavoiteltuun lopputulokseen ilman, että voimavaroja kuluttava keinotekoinen yhteistyö lisääntyy tolkkottomasti ja rakenteista tulee raskaita ja monikerroksisia? Porkkanoita tähän suuntaan vaikuttamiseksi pitää keksiä ja ottaa käyttöön jos niitä ei vielä ole tarpeeksi.

Sivutoimipisteitä ja muita pieniä toimintayksiköitä on vieläkin liikaa ammattikorkeakouluissa. Siinä on urakkaa myös rakennereformissa ilman, että toimivia kokonaisia ammattikorkeakouluja repäistään irti elintärkeistä maakuntayhteyksistään. Ammattikorkeakouluille on kuolemanvaarallista se, että keinotekoiset ylimaakunnalliset yksiköt kadottavat sekä identiteettinsä että henkisen yhteistyöpohjan toimintaympäristöönsä.

Verkostot ovat yhteistyön siltoja ammattikorkeakoulujen välillä. Ammattikorkeakouluille on ollut alusta lähtien tyypillistä vahva ja monipuolinen verkottuminen ja onnistunut verkostoyhteistyö. Kääntäen: huonosti harkitut rakennemuutokset vievät voimavaroja tuloksellisesta verkostoitumiselta. Korkeakoulujen rakenteellista kehittämistä näet koskevat samat historialliset lainalaisuudet kuin muitakin inhimillisiä pyrintöjä: *Ei mikään ajatus ole niin vanha, ettei se joskus olisi ollut moderni. Eikä mikään idea ole niin moderni, ettei se jonain päivänä olisi vanhanaikainen*” (Tuntematon ajattelija).